HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

להא מילתא נמי ליגמרו מהדדי אמר קרא [1]מהר ימהרנה לו לאשה לו מדעתו: כיצד שותה בעציצו כו': אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא ניתי עשה ונדחה ל"ת אמר לי [א]היכא אמרינן א)ניתי עשה ונידחי ל"ת כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה לעשה אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל: **מתני'** יתומה שנתארסה ונתגרשה ר' אלעזר אומר האונס חייב והמפתה פטור: **גמ'** אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה דאמר ב)יש לה קנס וקנסה לעצמה ממאי מדקתני יתומה ר"א אומר האונס חייב והמפתה פטור יתומה פשיטא אלא הא קמ"ל דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה מה [ב]יתומה לעצמה אף נערה שנתארסה ונתגרשה לעצמה א"ר זירא אמר רבה בר שילא אמר רב המנונא סבא א"ר אדא בר אהבה אמר רב [ג]הלכה כר' אלעזר ג)קרי רב עליה דרבי אלעזר טובינא דחכימי: **מתני'** ד)איזהו בושת [ד]הכל לפי המבייש והמתבייש פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת בשוק כמה היתה יפה וכמה היא יפה [ה]קנס שוה בכל אדם וכל שיש לו קצבה מן התורה שוה בכל אדם: **גמ'** ואימא ה)חמשים סלעים אמר רחמנא מכל מילי א"ר זירא יאמרו בעל בת מלכים חמשים בעל בת הדיוטות חמשים א"ל אביי אי הכי גבי עבד נמי יאמרו עבד נוקב מרגליות שלשים עבד עושה

מעשה

להא מילתא. שיהיה מפתה נושא על כרחו: **עשה.** לו תהיה לאשה ו): **ונדחי את לא תעשה.** דאינה ראויה לבא בישראל כגון ממזרת: **מי איתיה לעשה כלל.** השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה: **מתני' יתומה שנתארסה ונתגרשה האונס חייב והמפתה פטור.** דכיון דיתומה היא וקנס שלה היא ואחילתיה דמדעתה נתפתתה לו פטור. ובגמרא מפרש דנתארסה ונתגרשה מילתא אחריתי היא ולא איתומה קאי: **גמ' בשיטת ר"ע רבו אמרה.** דאמר במתני' ג) נערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה והך נתארסה ונתגרשה דר' אלעזר כשאביה קיים וקרי לה יתומה משום דפקע זכות אב מינה לגבי קנסו: **ממאי.** דכר"ע סבירא ליה: **מדקתני אונס חייב ומפתה פטור.** אלמא יש לה קנס ולעצמה הלכך מפתה פטור דמדעתה עבד ואונס חייב ואפילו אביה קיים דאי יתומה כדקתני פשיטא דמפתה פטור אלא הא קמ"ל כו': **יתומה פשיטא.** מסקנא דמילתא דר' יוחנן היא: **טובינא דחכימי.** מאושר שבחכמים. אשרי ז) מתרגמינן טובאי. ר' אלעזר הוא ר' אלעזר בן שמוע ותלמידו של ר"ע היה כדאמרינן ביבמות בהבא על יבמתו (דף סב:) והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנה להם ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ורבי אלעזר בן שמוע: **מתני' הכל לפי המבייש.** אדם בינוני המבייש בושתו קשה מאדם זולל ומאדם חשוב: **והמתבייש.** לפי חשיבותו בושתו: **כאילו היא שפחה.** בגמרא ח) מפרש מאי גריעותא מחמת בעילה: **גמ' יאמרו כו'.** והיכן הוא חילוק שביניהן אלא בושת הלכך יהיב בושת: **גבי עבד.** שנגחו שור שנתנה תורה קצבה ל' שקלים ט):

מעשה

מהר ימהרנה לו מדעתו. וא"ת ולו תהיה לאשה נידרוש נמי לו מדעתו והא דכתיב לא יוכל לשלחה היינו היכא דכבר נשאה וי"ל דאין סברא שיהיה מדעתו כיון שאם נשאה לא יוכל לשלחה [ועוד ולו תהיה קאי אאשה ולהכי בעינן מדעתה אבל מהר ימהרנה קאי אגברא]: **ניתי** עשה ונדחה לא תעשה. לאו אנמלא בה דבר ערוה פריך דהא אית בה לאו ועשה כדאמרי' בפ"ק דיבמות (דף יא: ושם) לא יוכל בעלה וגו' לרבות סוטה שנסתרה והיינו לאו ודרשינן (סוטה דף כח:) ונטמאה ונטמאה חד לבעל וחד לבועל אלא אשאינה ראויה לקהל פריך וא"ת ומאי פריך וליתי עשה ולידחי ל"ת הא דריש מקרא בהדיא במשנה דבעינן אשה הראויה לו ולמאי דמשני דלא חשיב עשה קשה דמאי איצטריך קרא למעוטי שאינה ראויה לו וי"ל דלאו מיתורא דקרא מפיק ליה במתניתין אלא דולו תהיה לאשה משמע מדעתה ולהכי ממעט אשה שאינה ראויה לו דהא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתא לעשה כלל הלכך לא חשיב עשה ולא דחי לא תעשה ומ"מ ס"ד דפריך השתא היכא דאמרה בעינא ליה ליתי עשה ולידחי ל"ת ומסיק דאפילו אמרה בעינא ליה לא חשיב עשה דלא דמי למילה בצרעת אי נמי מיתורא דקרא דריש ופריך דליתי עשה וידחה ל"ת ויתורא דקרא נוקי לחייבי כריתות דאי לאו קרא הוה שרינן אפי' חייבי כריתות דהואיל ואיתרבו לקנס לעיל בריש פירקין איתרבו נמי לנישואין דקראי משתמעי שפיר דהיכא דאיכא קנס איכא נמי נישואין אי נמי יש לומר דהכי פריך ניתי עשה ונידחי לא תעשה וכי תימא שאני הכא דגלי קרא א"כ ניגמר מהכא בכל דוכתא דלא דחי ומשני דלא חשיב עשה ומ"מ איצטריך קרא דאי לאו קרא הוה חשבינן ליה דלא אפשר לקיים שניהם וחשיב עשה דעיקר מצוה היא לישא כי היכי דאמרינן בפרק ב' דיבמות (דף כ.) דחליצה במקום יבום לאו י)כלום הוא:

כגון מילה בצרעת. י)אומר ר"ת דלסימנא בעלמא נקטיה דהא בקוצץ בהרתו איכא עשה ולא תעשה כדאמרינן בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלג:) ללשון אחד הכתוב בספרים ומהתם לא ילפינן בעלמא דליתי עשה ודחי לא תעשה ועשה דמה למילה שכן נכרתו עליה י"ג בריתות אלא עיקר מילתא מכלאים בציצית וא"ת והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם שיעשה בטלית צמר חוטין של צמר ואומר ר"י דבטלית של פשתן אי אפשר לקיים שניהם דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא ע"י כלאים דתכלת עמרא הוא וזה אין לנו לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר דאין זה חשוב אפשר והא דאמרי' בפ' התכלת (מנחות דף מ. ושם) כל המטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין ומפרש בגמרא גזירה משום קלא אילן ופריך לא יהיה אלא לבן ומשני אפשר במינו כדריש לקיש דאמר כל מקום שאתה כו' התם ודאי כיון דליכא תכלת אלא הכל לבן מצות לבן אפשר לקיים במינו וא"ת והא אמר התם לעיל ל)חוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן פוטרין בשל צמר ואמאי פוטרין והא אפשר לקיים שניהם דלבן אפשר במינו ואור"ת דכל ד' חוטין לבן ודאי אסור דאפשר במינו אבל התם קאמר דשני חוטי צמר לבן פוטרים בשל פשתן דמגו דתכלת פטרה שכבר נעשה כלאים ע"י תכלת שבו לבן של צמר נמי פטר ומגו דשני חוטי לבן של צמר פוטרים בשל פשתן שני חוטי לבן של פשתן נמי פוטרין בשל צמר אע"ג דלא נעשה התם כלאים ע"י תכלת שבו וצריך עיון אם שני חוטי לבן של פשתן ושני חוטי לבן של צמר מותר לתת בטלית של צמר או בטלית של פשתן דשמא לא הותרו שני חוטי לבן אלא דווקא במקום תכלת אבל שלא במקום תכלת לא או דלמא לא שנא דהא שני חוטי לבן של פשתן פוטרים בשל צמר אע"ג דהתם תכלת לא מעלה ולא מוריד דע"י אותו תכלת לא נעשה אכתי כלאים ואין להקשות אי שרו שני חוטי לבן בכלאים אפי' אין תכלת עמהן אמאי מטיל תכלת בסדין בירושלים אינו אלא מן המתמיהין יטילו עמו שני חוטי לבן של פשתן דאפילו הוי ההוא תכלת קלא אילן או לבן גמור שרי דאיכא למיגזר שמא יטילו עמו שני חוטי לבן של צמר ויסברו שאותן שני חוטין הצבועין הן תכלת ויהיו כל ד' חוטין לבן של צמר:

[**אי** אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל. הקשה הר"ר עזרא אמאי איצטריך קרא בפ"ק דיבמות (דף ה:) דאין עשה דכיבוד דוחה שבת הא ליכא עשה דאי אמר לא בעינא לכיבוד מי איתא לעשה כלל וי"ל דהתם מ"מ מיד כשצוה אב הוי עשה לעשות מצותו ול"נ דהכא גבי דידה ליכא עשה דהא אי בעיא אמרה לא בעינא ליה הלכך אין לה לעבור בלאו משום עשה דידיה דהיא מוזהרת כמותו והשוה הכתוב אשה לאיש כדאמרינן ביש מותרות (יבמות דף פד:). ת"י כ"ין]:

הכי גרסינן ממאי מדקתני האונס חייב והמפתה פטור יתומה פשיטא אלא הא קמ"ל כו'. כלומר מדקתני האונס חייב והמפתה פטור ש"מ דיש לה קנס וקנסה לעצמה דאי משום יתומה נקט מפתה פטור פשיטא דפטור דהא מחלה אלא ע"כ לא נקט מפתה פטור אלא משום נערה שנתארסה ונתגרשה ולא נקט יתומה במתני' אלא ליתן טעם אמאי מפתה פטור והלא קנסה לאביה ואשמעי' דהרי היא כיתומה שקנסה לעצמה וא"ת ומנלן הא אדרבה אימא דנקט יתומה למידק טעמא דהויא נמי יתומה הא אינה יתומה אפילו מפתה חייב דקנסה לאביה וי"ל דלית לן למימר דלדיוקא אתא כל זמן דנוכל לומר דלגופיה אתא: מ)**אחד** כדרכה ואחד שלא כדרכה. שלא כדרכה ה"ל למינקט ברישא אלא כן דרך הש"ס שאינו חושש כדנקט לעיל (דף לה.) בתנא דבי חזקיה בין מתכוין לשאין מתכוין דה"ל למינקט שאין מתכוין ברישא כדקתני בין שוגג למזיד אלא כן דרך הש"ס במקום שצריך לשנות הן ולאו נ): **יאמרו** בעל שלימה חמשים. פירוש הראשון שבא עליה שלא כדרכה דמחייב קנס אפילו שלא כדרכה כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף ט:) באו עליה י' ועדיין היא בתולה כו' פירוש שלא כדרכה וקאמר מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) גבי ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכ"ג כו' ופריך היכי דמי אילימא כדרכה תיפוק ליה דהויא לה בעולה אלא לאו שלא כדרכה והכא הוה מצי למינקט שבאו עליה ב' שלא כדרכה וכן בפרק בן סורר (סנהדרין עג.) דמוקי ההיא דאלו נערות שיש להן קנס כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה הוה מצי למינקט וחזר ובא עליה שלא כדרכה ומה שקשה על פירוש הקונטרס דהתם פירשנו בהבא על יבמתו (יבמות דף נט.) ובפרק קמא דקידושין (דף ט:):

ואימא

מסורת הש"ס

א) שבת קלג: ביצה ח., ב) [לעיל לח.], ג) גיטין כו: כריתות יג., ד) [ב"ק פג:], ה) ערכין יד:, ו) [דברים כב], ז) [תהלים א], ח) [לקמן ע"ב], ט) [שמות כא], י) ס"א מלוה היא, כ) [ולספרים דלא גרסי הכא מילה בצרעת וכלאים בציצית אלא מילה בצרעת לחודיה היינו משום דבכלאים אינו פשוט כל כך דאי אפשר לקיים שניהם. ת"י], ל) [דף לט:], מ) שייך לע"ב, נ) [ועי' אריכות תוספות בזה בפסחים פה. ועוד ביתר ביאור בסוכה כ. ד"ה אחת],

◆

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ג מהל' ציצית הלכה ו:

פ ב מיי' פ"ב מהלכות נערה הלכה יד סמג עשין נד טור אה"ע סי' קעז:

פא ג מיי' פ"א שם הל' ט סמג וטור שם:

פב ד מיי' פ"ב שם הל' ד ומיי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הל' א סמג שם ועשין ע טור שם וטוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף כד:

פג ה מיי' פ"ב מהלכות נערה הל' ג סמג עשין נד טור אה"ע סי' קעז:

◆

תורה אור השלם

1. וְכִי יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה: שמות כב טו

◆

מוסף רש"י

כגון מילה בצרעת. דכתיב (דברים כד) השמר בנגע הצרעת, ותניא בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר, ותניא במסכת שבת (קלג:) ימול בשר ערלתו, אפילו במקום בהרת יקוץ (ביצה ח:). **הכל לפי המבייש.** אדם קל שבייש בושתו מרובה, **והמתבייש.** אדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה (ב"ק פג:). **חמשים סלעים אמר רחמנא מכל מילי.** ובושת ופגם לא ליתיב (ערכין יד:). **בעל בת הדיוטות כו'.** בתמיה, אבל השתא כי יהיב בושת יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות (שם).

◆

תוספות רי"ד

מתני' כיצד שותה בעציצו אפי' היא חיגרת ואפילו סומא אפי' מוכת שחין נמצא בה דבר זימה או שאינה ראויה לבוא בישראל אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו: וליתי עשה ולדחי את ל"ת היכא אמרי' דאתי עשה ודחי את ל"ת כגון מילה בצרעת דא"א לי' לקיומי לעשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה ליתא לעשה כלל. פי' המורה והשתא נמי מלמדים אותה לומר איני רוצה וקשה לי להאי פי' דא"כ גבי יבם אמאי אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת כיון דכתיב אם לא יחפוץ נלמדנו לומר איני רוצה ליבם ולא לידחי ואמאי אמרי' התם דדחי מ"ה נ"ל לפרש דמאי דאמר רחמנא גבי אונס ולו תהיה לאשה אינה אלא לפי דעתה ואי אמרה לא בעינא לי' ליתי' לעשה כלל הלכך לאו

תוספות רי"ד (המשך)

כלום הוא עשה למדחי את ל"ת כיון שלא ציוהו הבורא אלא להפיס דעתה אבל מצות יבום רחמנא הוא דרמי עליה דאע"ג דאמרה אשה לא בעינא לא מיעקרא מצות יבום הלכך מצוה דרמי עליה רחמנא הוא ולהכי דחיא את ל"ת ואע"ג דמצי יבם למימר לא בעינא ליבומי כ"א למיחלץ הא אמרי' התם חליצה במקום יבום אינה מצוה: **מתני'** יתומה שנתארס' ונתגרשה ר"א אומר האונס חייב והמפתה פטור. פי' שתי נערות הן יתומות אע"פ שלא נתארסה שקנסה הוא לעצמה כיון שאין לה אב שאין אדם מוריש זכות בתו לבניו. וכן נערה שנתארס' ונתגרש' אע"פ שיש לה אב הוי קנסא לעצמה כר"ע. הלכך האונס חייב ליתן קנסא אבל המפתה פטור דאיהי אחילתי' גביה כיון שנתרצית לו: אמר רבה בב"ח אר"י ר"א בשיטת ר"ע אמרה דאמר נערה המאורסה יש לה קנס וקנסה לעצמה ממאי מדקתני יתומה פשיטא אלא הא קמ"ל דנערה שנתארס' ונתגרשה ה"ה כיתומה מה יתומה לעצמה אף נערה שנתארסה ונתגרשה לעצמה אמר ר"א ב"א אמר רב הלכתא כר"א וקרי ליה רב עליה דר"א טוביינא דחכימא. פי' מאושר שבחכמים תרגום אשריך ישראל טובך ישראל: **מתני'** איזהו בושת הכל לפי המבייש והמתבייש. פי' אדם בינוני המבייש בושתו קשה מאדם זולל ומאדם חשוב והמתבייש פי' לפי חשיבותו בושתו: פגם רואים אותה כאילו היא שפחה נמכרת לשוק כמה היתה יפה וכמה היא יפה וקנס שוה בכל אדם וכל שיש לו קצבה מה"ת שוה בכל אדם: ואימא נ' כסף אמר רחמנא מכל מילי.